

Ünneplő székelyek.

Adatok a székelység vallásos néprajzához.

A húsvéti ünnepkörrel kapcsolatos szokások

A nagybőjti szentidő elmélyíti a csíki székely lelkét. Régebben ezt az időt a csíksomlyói misztériumok tették kegyelmekben még gazdagabbá a székelység számára. (Határőr I. 10—12.)*) Bár ezek tudós ferencrendi atyák szerzeményei, gondolatmenetükben, nyelvezetükben sokat ellestek a néptől. Ezért is voltak oly népszerűek.

Farsang temetése. [\[1\]](#) Csíkban a nagybőjti időt a farsang teme-tése vezeti be. Csíkdelnén ekkor mondják: „*Aló farsang búcsúzzál, káposztalé tartozzál!*” Csíkszentmihályon és Ajnádon egy embert felöltöztetnek bő ingbe és alsónadrágba. Az öltözet ráncait szalmával töltik ki. Az így elkészített bábszerű embert felteszik egy sze-kérre és végighordozzák a falun, közben szalmát gyűjtenek. A me-zőre érve, a bábembert a gyűjtött szalmába helyezik és a szalmát meggyújtják. Ekkor az áldozat kiugrik a szalmából és egy rögtön-zött beszédet mond arról, hogy Cibere vajda (a nagybőjt jel-képe) ma vette át az uralmat Konc királytól (a Farsang megszemélyesítője). A farsang eltemetése után egy gazda a jelenlevőket megtiszteli egy dészű pálinkával.

Csíkban a bőjtöt még ma is szigorúan tartják. Sokan a húst csak feltámadás után eszik meg. Nagybőjti ételek: aszalt szilva, körteleves délben, vacsorakor pityókasaláta. De előfordul az olajos-káposzta, olajoshagyma, káposztalé pityókával is. Nagypéntek sajá-tos étele az olajoslaposka. Az egész nagybőjten át általában sötét ruhát viselnek. Naponkint elmondják a fájdalmas olvasót és pénteken a keresztútját. Csíkdelnén esténként gyűlnek össze egy tisz-teletben álló öreghez és ott végzik a keresztútját. Minden szerdán és szombaton másnál van az imaösszejövétel. Az imát a házigazda vezeti. Utána az egybegyűlteket megkínálja. Nagybőjt jellegzetes ünnepén Mária Hétfájdalmán sokhelyt meggyónnak.

Hamvazószerdát Hammasszerdának nevezik. Csíkszent-királyon egy szalmából készült bábót tesznek a dögszekérre, ahol beponyálják és szalmából szarvat készítenek neki. Mialatt végighor-dozzák a falun, tojást kéregetnek s azt a szolgabírónak küldik. Kásonzfeltizen ezen a napon a bőjtösételbe kendermagot tesznek. A hamvazószerdát itt különben bőjt elsőnapjának nevezik. Csíkmenaságon az imaösszejöveteleket szombat és vasárnap este tartják. Csíkszentgyörgyön az ifjúság a vecsernye után összegyűl énekelni és „gyűrűcskézni”. Ha alkalmas az időjárás, elvetik a palántamagot. Csekefalván a fiatal legények álarcosan egy botra erősített hammaszacskóval kergetik a gyermekeket. Kásonújfaluban húshagyókedden muzsikaszó mellett járják végig a falut. Farsang vasárnap, hét-főn, kedden és szerdán ez a jókedvű ifjúság a templomban az első helyen áll. A hamubotosok szalmából szarvas ökörfejet

csináltak a cigánynak és ruháját is szalmával töltötték ki. A muzsikásfogadók az összekéregetett tojást a szolgabírónak adták a táncengedélyért.

Szent Gergely napja. Erre az időszakra esik Szent Gergely napja. Csíkcsicsóban Gergely napján a tavaszbúzába és káposzta-magba földet tesznek, hogy a moly ne egye meg. Csíkszentmárton-ban és több községben a gyermekek tanítójuknak tojást, kender-magot, mákot, fuszulykát visznek. Csíkszentmihályon a gyermekek lakodalmat rendeznek, ami abban áll, hogy fiúcskát és leánykát fel-öltöztetnek vőlegénynek, menyasszonynak és a falun végighordoz-zák, a gazdagabb helyeken megvendégelik őket.

Szent József és Szent Benedek napja. Csíkmenaságon, ha József napján szép idő van, enyhe tavasz várható. Ha József és Benedek előtt megfagy annyira, hogy a jég egy férget megtart, rossz tavasz lesz. Ez a hiedelem különben Csíkmenaságon is megvan. A József-napi szélről Csíkmenaságon azt tartják, hogy a hegyekről és a dom-bokról a szénát elviszi. Ebben a községben különben József-napi kö-szöntő is van:

Ó, Szent József, ébren alszol-e, ilyen korán álmodol-e; kelj föl az ágyadból, ébredj álmodból, mert mi hozzád jöt-tünk, hogy Tégedet köszöntsünk. Azt is mond meg, béeresztesz-e, azt is mond meg, jó szívvel látsz-e, mert ha nem, elmegyünk, más szállást keresünk; éltedet kívánjuk, holtodat nem várjuk; éltessen az Isten".

Gyümölcsoltó Boldogasszony. Csíkmenaságon népi kíváncsi, hogy Gyümölcsoltókor már ne legyen hó a vetéseken. Csíkszentkirályon azt tartják, hogy ezen a napon „jó fel a föld fagya”. Csíkszentimrén azt tartják, ha eddig a föld fagya nem szakad fel és a hó nem olvad el, kenyérre valónak nincs kilátás, mert a vetés föl-párolódik és gőzben megsemmisül. Csíkszentmártonban az a felfogás, hogy ahány nappal Gyümölcsoltó előtt megszólal a pacsirta, utána annyi napra némul el. Ugyancsak itt a szép tavaszi Mária ünnepen oltóágakat szednek és a pincébe viszik.

Több csíki községben a nagybőjt folyamán oltott gyümölcsfákra piros szalagot kötnek az igézet ellen. (Csíkszentsimon, Csicsó, Jenőfalva, Ajnád.)

Virágvasárnap. Virágvasárnapján a nép számára a legkima-gaslóbb szertartás a pimpó-szentelés. Egész nagy pimpóágakat állítanak a templomba, azok számára, akik nem hoztak magukkal barkát. Kikerüléskor letördelik a kisebb ágakat, a megmaradt ága-kat a nagyszombati tűzszenteléskor égetik el. A következő évben ennek hammával végzik a hamvazás szertartását. Általános egész Csíkban az a hiedelem, ha a barkát szenteletlenül

viszik be a házba, nem lesz csirke. Ajnádon torokfájás ellen a család minden tagja egy pimpót nyel le. Ugyanezt teszik Csíkrákoson is, de azért, hogy meg-érhessék a jövő virágvasámapot is. Csekefalván és Csíkszentgyörgyön az ember mérges sebét, a tehén meggyulladt emlőjét a meggyújtott barka füstjével gyógyítják. Csíkszentkirályon a pimpót csak a következő évben kokonyasütéskor égetik el. Csíkszentmártonban a torokfájást a parázsra tett barka füstjével kezelik. Több községben azt tartják, hogyha nincs pimpó a házban, a békák be-járnak a lakásba. Sokhelyt az istállóba a lovak jászla fölé teszik a „szépasszonyok” ártalma ellen. Csíkmenaságon a pimpót csak a szentelt eledel után viszik be a házba. Az istállóba is felszurják, hogy a marhát ne járják a gonoszak. A fejfájást pimpó füsttel gyógyítják. Kászonfeltizen, ha „mendergő jó”, akkor 2–3 pimpót bevetnek a tűzbe, hogy a fergeteg múljon el. Csíkszentgyörgyön azt tartják, hogy virágvasámapján Cibere vajda és Konc király megbicskázzák egymást.

Nagypéntek. Csíkszentimrén nagypénteken bárányt ölnek és ekkor jegyzik meg a bárány fülét, hogy el ne vesszen a csordában. Szentmártonban a szötteket kiteszik az udvarra a moly ártalma ellen. Csíkkozmáson a vecsemye után egy gyereket kergetnek az udvar körül s ha megfogják, elverik. („Pilátus-verés” [\[2\]](#)). Csíkmena-ságon nem dolgoznak s az állatokat sem dolgoztatják. Csekefalván a nagypénteket „hosszúnapnak” hívják. Kászonfeltizen az állatokat megmossák, hogy ne varasodjanak meg. Az udvart és a pincét kiseplik, hogy a békák ne járják.

Nagyszombat. A nagyszombati szenteltvíznek különös jelentő-sége van. Csíkdelnén ezzel a szenteltvízzel meghintik az udvart, hogy a békák ne járják. Csekefalván a lakószobát és a gazdasági épületeket is meghintik vele, sőt még az ivóvizetekbe is töltenek bele. A fejfájós embert szentelt vízzel hintik meg. A beteg állatot szenteltvízzel itatják. Csíkszentgyörgyön mielőtt az állatokat a lege-lőre kicsapják, szenteltvízzel keresztalakjában megmossák őket. Csíkmenaságon a nagybetegnek szenteltvizet adnak inni. Kászonfeltizen a gyermekek pirostojásért hordják a szenteltvizet a házak-hoz. Borzsován csak a szenteltvízzel való mosakodás után ehetnek a „szentelt”-ből.

A szenteltvíznek ezt a nagy szerepét a népi életben Roheim az őskeresztények nagyszombati keresztségével hozza kapcsolatba. (Ro-heim: „Magyar néphit és népszokások”. 250.) Ezt a felfogást erő-síti meg Mihályfi is. (Mihályfi Ákos: „A nyilvános istentisztelet”. 146.)

A nagyszombati feltámadáshoz Csíkszentmártonban 12 férfi kíséri a papot a szentsírhoz.

Húsvét. A húsvét legkimagaslóbb népi szokása a határke-rülés. [3] A feltámadt Krisztusba vetett hittel járják körül a falu határait. Mintegy ki akarják vinni a húsvéti kegymeket a mezőre is, hogy „áldásos” legyen az élet. Lóháton vagy gyalog kereszt alatt járják be a határokat a feltámadás reggelén. A magukkal vitt bú-csúkeresztre egy „percet” akasztanak, amit visszajövet egy szegényembemek adnak. Csíkszentmártonban a perccel a keresztfordozóé. Csekefalván a község keresztjére akasztják. Csíkmenaságon a határkerülés közben a pihenő keresztet tövébe szenteltpimpót ásnak el, hogy az Isten őrizze meg a határt a jégveréstől. A határkerülés nyomás szerint történik. (A határkerülés részletes leírását kongregációnk értesítője közli. Határőr II. 18–20.) Csíkcsicsóban egy gyalogos és egy lovas csapat indul a kerülésre. Egy meghatározott helyen találkoznak és ott a lovasok egy imát mondanak. Indulásra:

„Feltámadt Krisztus e napon”

c. éneket éneklük. A gyalogosok a mezőn az olvasót imádkozzák. A lovasok minden határkeresztnél egy imát mondanak. A találkozási helyen (a határfánál) a

„Mennynek Királyné asszonyát”

éneklük. Húsvét reggelén van az ételszentelés is. Aki nem elég szemfüles Csíkdelnén, annak a kosarába követ tesz-nek. És nem egyszer történik meg, hogy az illető szenteltkövet visz haza. Az ételszenteléshez, mely rendszerint a templom kerítésében van, a pap az egyháztanácsossal jön ki egy perccel megrakott keresztet hoz. Ezzel kapcsolatban Csekefalván a tüzes sebet a megégetett szentelt morzsa füstjével gyógyítják. Nyáron a verebek kártvése ellen keresztalakjában meghintik vele a gabonaföldeket, miközben mondják:

„Távozzatok innen kártékony madarak!”

Csíkszent-királyon a szentelt csontot az istálló gerendájára kötik, hogy a „szépasszonyok” ne bogozzák össze a lovak farkát. Kásonzfeltizen a szentelt morzsát a tűzbe vetik, hogy oktan állat meg ne egye. A szentelt csontot Úrnapján kiviszik a búzába, hogy a verebek ne verjék el. Csekefalván, mikor a búzát „veri a veréb”, visszafelé megkerülik a földet s a szentelt csontot a búzatábla közé dobják. Csíkmenaságon húsvétkor a keresztszülők keresztgyermeküknek pirostojást adnak. Csíkcsicsóban a húsvéti ajándék egy malac, vagy egy bárány. A gazdagabbak a szegényeknek szenteltet adnak. Több helyen szokásos a húsvéti gyermektánc és lakodalom, amikor a gyermeksereget mézespálinkával kínálják meg. (Szentgyörgy, Szentmárton, Kásonújfalú, Csicsó.) A húsvéti öntözés általános szokás Csíkban is. Jellegzetes öntöző vers Csíkgöröcsfálváról:

„Immár a tavasznak elértük kezdetét, egy szép virágszálnak látjuk kellemetét. Zöldelő ágai el ne hervadjanak, — íme, nagy örömben meg is maradjanak. Eljöttem hozzátok ifjú létemre, — Hogy harmatot öntsek e szép növényekre. Mert ha meg nem öntjük e szép növényeket, — Nem virágzik nekünk a jövőben szépet. — Virágozzék tehát ékes virágokat, — Nyerjen az egekben ékes koronákat. — öntök asszonyt, leányt, kedves magzatával, — Várok piros tojást, de azt is párjával.”

Csikcsicsón:

„Én kicsike vagyok szólni se tudok, — Mégis az Istennek dicséretet mondom!”

Csíkszentkirályról:

„Feltámadt Jézus, mondják az írások, —Vízbevető hétfőn buzognak források. — Gyenge szüzek, leányszemek a forrás. — Mindig megfereszttem, hogy bokréája ragyogjon fejében. — Szabad leszen vagy nem, mert a víz is készen. — öntök embert, asszonyt kedves magzatjával, — Várok piros tojást párjával. — Ha a leány piros tojást nem ad, az ül a tyúkkal elszalad!”

Csíkszentimréről:

Ünneplő székelyek. A húsvéti ünnepkörrel kapcsolatos szokások

Írta: Székely László

2016. március 12. szombat, 20:36 - Módosítás: 2016. március 20. vasárnap, 08:31

„Vízbevető hétfő, nekünk is úgy tetszik, — Látjuk az utcákat vízzel öntözgetik. — Ha kártyával öntik, nem leszen tisztesség. — Ha kannából öntik, úgy leszen tisztesség. — Ennek a váltsága egy pár piros tojás, — Élted olyan legyen, mint az arany-folyás”.

Csíkszentgyörgyről:

„Én kicsike vagyok, szólni se tudok, — Adjanak nagy kalácsot, hogy harapjak nagyot!”

Csekefálváról:

„Ajtó mellett állok, piros tojást várok; — Ha nem adnak piros tojást, ülü vigye el a tyukocskát!”

Kászonújfaluból:

„Ma nékem úgy tetszik, vízbevető hétfő, látom az utcákon kártyákkal öntöznek, de én nem öntök kártyákkal, mert az nem tisztesség; én öntöm kannákba, úgy lesz a helyesség. A kakas a tyúkkal ajtó előtt sétál, azt kiáltja nekem, ne bántsam a leányt, mert kelletti magát, felnyitja a lábát, keresi a szép piros tojást!”

Kászonfeltizről:

„Eljöttem hozzá-tok ifjú létemre, — Hogy illatot öntsek e szép növendékre: — Vi-rágozzék szépen, égi virágokkal; — Nyerjen az egekből fénylő koro-nákat!”

Jellegzetes öntöző vers még:

„Vízbevető hétfő, piros tojás kettő, ha nem adnak kettőt, ne érjenek hétfőt!”

Szentmártonból:

„Kicsi féreg, ha betérek, egy pár piros tojást kérek!” „Ajtó mellett állok, piros tojást várok, ha párját nem adják, estig is ott állok!”

Forrás:

Székely László: Ünneplő székelyek. Adatok a székelység vallásos néprajzához. Csíkszereda, 1944. 15-20.

* A Határőr a csíkszeredai Segítő Mária Gimnázium Sarlós Boldogasszonyról nevezett Mária Kongregációjának havonta megjelenő értesítője volt.

[\[1\]](#) A farsangtemetéssel kapcsolatos szokások részletes irodalmát Ipolyi: Magyar Mythológia, U. 49. és a Magyarság Népr. II. 409. adja.

Írta: Székely László

2016. március 12. szombat, 20:36 - Módosítás: 2016. március 20. vasárnap, 08:31

[2] A pilátus-verés nem más, mint a kínszenvedés középkori misz-tériumának egy szokástöredéke. A pilátus-verés adatait Szendrey Zsigmond foglalja össze (Népünk és Nyelvünk. 1935. 132.)

[3] A határkerülés ősi lustrációs képzetekbe gyökerezik a gonosz megelőzését célozta a körüljárt területeken. Az egyház ezt a szokást nem törölte el, hanem keresztény tartalommal telítette. A középkorban hazánkban a határkerülés általános volt. (Bálint: i. m. 211. 215. Ethn. 6:302; 11:68.)